

Verski nacionalizam na Balkanu

Verski nacionalizam na Balkanu

07/02/2004

U prvoj polovini januara, vojnici NATOa u Bosni još jednom su bezuspešno pokušali da udju u trag bivšem predsedniku bosanskih Srba, Radovanu Karadžiću. Istog meseca, na parlamentarni izborima u Srbiji, najveći broj glasova dobila je nacionalistička Srpska radikalna stranka. Mesec dana ranije, glasači u Hrvatskoj vratili su na vlast desničarsku stranku čiji lideri su, deceniju ranije, učestvovali u etničkom čišćenju u Bosni. Saradnica Glasa Amerike Džudit Lejtam pokušala je da pronadje odgovor na pitanje zašto verski nacionalizam još ima tako snažan uticaj na Balkanu.

Neki stručnjaci za Balkan iznose gledište da su ratovi u bivšoj Jugoslaviji i iskustvo Drugog svetskog rata pokazali da vera i neki verski nacionalistički lideri čak i danas doprinose pogoršanju političke situacije u tom području. Jedan od učesnika nedavno održane konferencije u vašingtonskom Centru Vudrou Vilson bio je profesor Vjekoslav Perica, sa Univerziteta države Minesota. On kaže da je hrvatski katolicizam devedesetih godina pomogao usponu bivšeg predsednika Franje Tuđmana, čiji režim je takodje optuživan za ratne zločine:

”Monopol Rimokatoličke crkve, koja je de facto državna religija u Hrvatskoj, uspostavljen je posle izborne pobeđe režima Franje Tuđmana. Crkva je imala priliku da podrži umerene hrišćanske stranke, ali to nije učinila. Tuđman i njegova stranka Hrvatska demokratska zajednica, zajedno sa hrvatskom Katoličkom crkvom, praktično su vladali Hrvatskom od 1990. do 1999. godine i to će se verovatno nastaviti.“

Profesorka Nikol Lindstrom, sa Centralnoevropskog univerziteta u Budimpešti, ističe da verske stranke na Balkanu nisu mogle da postignu svoje ciljeve bez ”podrške nacionalističkih stranaka i politike.“ Ona kao primer navodi jednu političku izjavu bivšeg lidera bosanskih Srba, Radovana Karadžića:

”Kako je Karadžić izjavio: ‘Ni jedna važna odluka nije bila doneta bez crkve.’ Crkva je bila od ključne važnosti u poistovećivanju fašističkih zločina sa komunističkim zločinima.“

Profesor Vjekoslav Perica izneo je gledište da je Srpska pravoslavna crkva najodgovornija za raspirivanje plamena verskog nacionalizma u novije vreme. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih, kaže on, mnogi pravoslavni sveštenici zdušno su podržavali politiku bivšeg jugoslovenskog predsednika Slobodana Miloševića:

”Sada mi se čini da je Pravoslavna crkva bila najradikalnija i pitam se da li je to bilo zato što je Pravoslavna crkva inherentno više nacionalistička, jer su pravoslavne crkve etničke crkve. Srpska pravoslavna crkva uzdiže srpski narod i srpsku istoriju iznad svega. Ta crkva doživela je uspon paralelno sa islamskim ekstremizmom od sedamdesetih godina naovamo. Kako to da je Pravoslavna crkva odjednom otkrila ‘Islamsku deklaraciju’ Alije Izetbegovića iz 1970. godine? Svi mi verujemo da su Pravoslavna crkva i Slobodan Milošević iskoristili tu deklaraciju. Ja verujem da je Pravoslavna crkva bila najmilitantnija i najodgovornija za jugoslovensku tragediju.“

Profesor sa Univerziteta države Mičigen, Robert Donia, autor knjige ”Islam pod dvoglavim orlom“, podseća da se, posle smrti predsednika Izetbegovića, prošlog oktobra, politička klima u ranije etnički raznovrsnom i verski tolerantnom Sarajevu dramatično pogoršala:

”Njegov sprovod je tekao gradom u tišini dok nije stigao do Bašearšije, kada je tišina razbijena organizovanim skandiranjem ‘Alah o akbar.’ Bilo je to u suprotnosti sa vekovnom praksom bosanskih muslimana. Međutim, pojavilo se nešto novo i preteče medju Bošnjacima, a to je širenje vahabizma - jedne od najvećih i najuticajnijih muslimanskih sekti, kojoj pripada i saudijska kraljevska porodica. U nekim mestima u Bosni njihove pristalice uvele su sistem paralelnih verskih škola.“

Još jedan aspekt verskog nacionalizma na Balkanu predstavlja ugroženost grčke pravoslavne zajednice u Turskoj. Po raspadu Otomanske imperije posle Prvog svetskog rata, u Lozani, u Švajcarskoj, 1923. godine sklopljen je sporazum o razmeni grčkog i turskog stanovništva. Profesorka Univerziteta u Bostonu, Elizabet Prodromu, kaže da se grčka pravoslavna zajednica u Turskoj opasno smanjila sa 125 hiljada na samo dve hiljade i 500:

”Ta grupa kolektivno podnosi veće diskriminaciju nego druge grupe u društvu.“

Medjutim, profesorka Prodromu izražava gledište da turska religiozna Stranka za islamsku pravdu i razvoj nudi ”nezapamćene mogućnosti“ za unapredjenje verskih prava nemuslimanske manjine u Turskoj. Majkl Sels, profesor uporedne religije na Haverford koledžu i autor knjige ”Izdani most: vera i genocid u Bosni,“ kaže kako mnogi pogrešno veruju da su problemi na Balkanu proizvod vekovnih antagonizama:

”To je ideologija i hrvatskih i srpskih nacionalista, koji su tvrdili kako vekovni antagonizmi pokazuju da ljudi različitih vera nikada ne mogu da žive zajedno na Balkanu. Pokret ka mobilizaciji verskih nacionalista počeo je devedesetih godina sa krupnim građevinskim projektima, od kojih je najvažnija bila izgradnja Katedrale svetog Save u Beogradu. To je u čitavom svetu podstaklo politiku pravoslavnog srpskog identiteta, izgrađenog na navodnoj opasnosti od Hrvata, Albanaca i bosanskih Muslimana. Ta kampanja postala je središte naglog uspona ekstremističkog verskog nacionalizma koji je kulminirao 1989. godine proslavom 600. godišnjice pogibije kneza Lazara na Kosovom polju. Taj događaj je bio izmanipulisan od strane Miloševića i nekih srpskih vladika, koje su se više bavile politikom nego verom. Ali svi oni su uskoro postali robovi oslobođenih sila masovne psihoze straha u verskog ekstremizma.“

S druge strane, kaže profesor Sels, Hercegovina predstavlja najneposredniji primer verskog ekstremizma hrvatskih katolika.

”Ali niko zbog toga nije vršio pritisak na Vatikan. Papski nuncije i mostarski biskup odbijali su svaki pokušaj međjuverskih diskusija i bojkotovali verski mešovite proslave obnove bogomolja, na koje je čak i lokalni pravoslavni vladika slao izaslanika.“

Profesor politikologije na Kolgejt univerzitetu i direktor Centra za etiku i društvo u svetu, Tim Barns, kaže da vera igra sporednu ulogu u međjunarodnim sukobima. Ali on dovodi u pitanje ulogu koju bi vera mogla da ima u nastojanjima da se ti sukobi spreče:

”Ako nas novija istorija čemu uč, onda je to da je vera sastavni deo međjunarodnih odnosa i međjunarodnih konflikata, voleli mi to ili ne. Sumnjam da vera ili verski lideri mogu da pruže konstruktivan doprinos međjunarodnim odnosima i unapredjivanju mira. U tome im izgleda smeta istorijski kontekst. Etničke grupe u bivšoj Jugoslaviji zaista su koristile verske razlike za opravdavanje teritorijalnih pretenzija. Problem koji savremena religija ne može lako da izbegne jeste uticaj istorijske religije. Drugim rečima, čvrsto ukorenjena gledišta iz prošlosti je veoma teško prevazići.“

Stručnjaci za Balkan, koji su nedavno učestvovali na skupu u vašingtonskom Centru Vudrou Vilson, kažu da bi najbolje rešenje za prevazilaženje verskih i etničkih podela možda moglo da dodje iz svetovnih, a ne iz duhovnih izvora. Oni su izneli gledište da bi proces približavanja Evropskoj uniji i izgradnje država zasnovanih na vladavini zakona mogao da ponudi rešenje koje najviše obećava.

<http://www.voanews.com/Serbian/archive/2004-02/a-2004-02-07-1-1.cfm>